

Külli Siim
Kultuuriministeerium
Suur-Karja 23
15076 TALLINN

13.06.2025 nr 21.3-1.2/07394

(EIS) algatatud kooskõlastamine

Tartu linna ja Tartu Linnaraamatukogu tagasiside

Kultuuriministeerium on algatanud rahvaraamatukogu seaduse muutmise eelnõu, millega muudetakse olulisel määral praegu toimivat rahvaraamatukogude süsteemi ja pannakse sisuliselt alus uue, kogu riiki hõlmava raamatukogude andmekogu rakendamiseks.

Vastab tõele, et praegu kehtiv rahvaraamatukogu seadus on sisuliselt ajale jalgu jäänud ning keskendub eelkõige klassikalise laenuraamatukogu kontseptsioonile, jättes kõrvale rahvaraamatukogude muud ülesanded, nagu toimimine kohaliku kultuuri- ja kogukonnakeskusena jms. Märkime positiivsena, et esitatud eelnõus on rahvaraamatukogude tegevuse nendele aspektidele tähelepanu pööratud. Samas on esitatud eelnõus mitmeid küsitavusi ja raskesti mõistetavaid lahendusi. Peamised probleemid puudutavad reformi tsentraliseerivat suunda, kohalike omavalitsuste otsustusõiguse vähenemist, rahastuse ebamäärasust ja ümberkorraldatud süsteemi üldist toimimisloogikat. Mitmed probleemid on seotud uue loodava raamatukogude andmekoguga ja korraga, mille alusel rahvaraamatukogud sellega liituvad.

1. Rahvaraamatukogude võrgustiku kardinaalne reform

Väga olulise muudatusena on eelnõus esitatud rahvaraamatukogude struktuuri üldine reform. Maakonnaraamatukogude senised ülesanded (nt väljaannete hankimine, töötajate koolitamine jne) koondatakse Rahvusraamatukogu (RaRa) arenduskeskusesse ja nelja piirkondlikku üksusesse. See tähendab senise maakonnaraamatukogude ülesannete muutmist ja töötajate koondamist, rahastus on suurel määral planeeritud suunata uue andmekogu arendamiseks.

Sisuliselt tähendab see mitmete töökohtade suunamist pealinna. See on vastuolus Eesti regionaalarengu suundadega, mis on seadnud eesmärgiks säilitada töökohti ka teistes piirkondades peale Tallinna.

Eelnõus jäävad segaseks rahvaraamatukogude, sh linnade keskraamatukogude ülesanded ja rahastamismudelid, puudub ühtne lähenemine ja määratlus keskraamatukogudele.

Selgusetu on, kuidas hakkab praktiliselt toimima Rahvusraamatukogus asuva arenduskeskuse, kohaliku raamatukogu ja teiste raamatute või kirjandusega tegelevate üksuste, näiteks Eesti Lastekirjanduse Keskuse koostöö.

Ka kooolituste korraldamine on kavandatud Rahvusraamatukogu arenduskeskuse kaudu. Oma piirkonna vajadusi tundvate keskraamatukogude senine edukalt toimiv kooolitustegevus lõpetatakse.

Statistika kogumiseks rakendatakse uus andmekogu Raju, mis eeldab kohati dubleerivaid tegevusi ja ka selliste andmete lisamist, mis juba on sisestatud kohalikesse dokumendihaldussüsteemidesse.

Olulise muudatusena on eelnõust jäänud välja varasemas seaduses kehtestatud elanike arvuga seotud tingimused rahvaraamatukogude loomiseks ja sulgemiseks. Raamatukoguvõrgu tasakaalustatud toimimine ei saa sõltuda otsustajate poliitilistest eelistustest. Seadus peab aitama tagada kõigi elanike võrdse juurdepääsu informatsioonile. Seda mitte vaid deklaratiivsel tasemel nagu praeguses eelnõus, vaid sõnastades konkreetsead tingimused ja nõuded.

2. Kogude kujundamine

Ei ole selget arusaama, kuidas hakkab raamatute tellimine ja kogude komplekteerimine toimuma pärast maakonnaraamatukogude sulgemist, esitatud ei ole andmeid, mis annaksid kindlust, et eelnõuga ette nähtud muudatused on kasulikud, kuluefektiivsed ja praktilised. Seletuskirjas seda küll väidetakse, kuid arusaamatuks jääb, millel need väited põhinevad. Eelnevalt tehtud analüüsid on pigem toonud esile, et muudatustega kokkuhoidu ei teki.

Nii kohalike raamatukogude kui piirkondlike üksuste toimimisloogika, ülesanded ja rahastamismudelid jäävad ebaselgeks. Kuna arvepidamine hangitud teavikute üle hakkab käima kahe paralleelse töövoona (RaRa hangitav ja KOVi hangitav), siis toob see KOVile tööd juurde ega ole mõistlik. Praegusel kujul on Tallinna ja Tartu linnaraamatukogudele tehtud küll rahastamismudeli erisus, kuid tekib õigustatud küsimus, kas see erisus peaks piirduma ainult kahe mainitud linnaga. Seaduses tuleks selgelt välja tuua sellise erisuse alused.

Tulevikus on plaanis korraldada kogu komplekteerimine üle Eesti hangetena (täna suurem osa raamatukogusid ei pea hankemenetlust tegema). Hankemenetlus teeb protsessi kallimaks ega võimalda kasutada ostmiseks soodusmüüke.

Arusaamatuks jääb, kuidas hakkavad rahvaraamatukogud hankima pärast 2027. aastat näiteks välismaiseid väljaandeid. Korduvalt on tehtud ettepanek, et Rahvusraamatukogu ülesanne peaks olema kõigile Eesti rahvaraamatukogudele välismaise e-sisu hankimine (nii nagu ELNET Konsortsium teeb teadusraamatukogude andmebaaside ja e-ajakirjade ühishankeid). Paraku on see ettepanek jäänud vastuseta.

3. Üleriigilise raamatukogude andmekogu loomine

Eelnõuga kavatakse kohustuslikus korras liita kõik rahvaraamatukogud uue raamatukogusüsteemiga (ÜÜRS), kuid näiteks Tartu ja Tallinna keskraamatukogude jaoks võib see tähendada eraldumist ülikoolide ja teiste teaduskogude ühisest andmebaasist (ESTER/Sierra), mida need raamatukogud kindlasti ei soovi, sest see tähendaks nende lugejate jaoks oluliselt teenuse kvaliteedi langust. Tartu ja Tallinna kasutajad on harjunud leidma oma linna

raamatukogusid ühest andmekogust ja paljud kasutavad lisaks rahvaraamatukogule ka teisi linna raamatukogusid.

Praeguse teadmise põhjal ei soovi ei ülikoolid ega Eesti Raamatukoguvõrgu (ELNET) Konsortsium liituda loodava Rahvusraamatukogu hallatava uue ühtse andmekoguga. ELNET Konsortsiumi näol on tegu juba pea 30 aastat toiminud demokraatliku koostöövõrgustikuga, kus erineval õiguslikul alusel tegutsevaid asutusi puudutavad otsused võetakse vastu ühiselt. ÜÜRSi mudel on tunduvalt jäigem ja näeb andmekogu haldajatena Kultuuriministeeriumi ja Rahvusraamatukogu.

Liitumine ÜÜRSiga on eelnõu põhjal rahvaraamatukogudele kohustuslik. Samas ei ole eelnõu seletuskirjas toodud põhjendused liitumise kohustuslikkuse kohta Tallinna ja Tartu keskraamatukogude jaoks kuigi veenvad.

Mitme piirkonna rahvaraamatukogu on ühendatud kooliraamatukoguga. Kuidas sellisel juhul kataloogiga toimitakse – kas ka kooliraamatukogud on kavas ÜÜRSiga liita?

Andmekogu loomise ja süsteemi hanke ajakava ning prioriteedid on ebaloogilised. Kavas on esmalt tööle panna e-kataloog ja seejärel hankida raamatukogusüsteem, tavaliselt tehakse seda teises järjekorras. See seab kahtluse alla tegevuste õnnestumise. Tuleb märkida, et riigi hangitava süsteemi kehv näide on Kultuuriministeeriumi hallatav muuseumide baas MUIS, mis ei ole aastaid korralikult töötanud.

Kuigi eelnõu kohaselt on andmekoguga liitumine ja andmekogu kasutamine rahvaraamatukogule tasuta, peavad raamatukogude omanikud osaliselt katma andmekogu ülalpidamisega seotud kulud. See sõnastus jääb segaseks ega võimalda aru saada, millised on KOVi tegelikud kohustused ja kulud pärast andmekoguga liitumist.

4. Raamatukogude personal

Kvaliteetse teenuse pakkumine eeldab raamatukoguhoidjate pädevust. Peame vajalikuks seaduse tekstis sätestada, et raamatukogus töötavad kõrgharidusega või raamatukoguhoidja kutsekvalifikatsiooniga raamatukoguhoidjad, kelle palk on võrdsustatud õpetajate palgaga. Eelnõus toodud sõnastus “piisav haridus” jääb ebamääraseks ega väljenda selgelt raamatukogude tegelikke vajadusi.

Seadusega püütakse reguleerida raamatukogu juhiga sõlmitava lepingu sisu. See peaks jääma KOVi otsuseks ja olema ühtmoodi reguleeritud kõigis KOVi asutustes/osakondades. Seda ei pea tegema rahvaraamatukogu seadusega.

5. Probleemid huvirühmade kaasamise ja kommunikatsiooniga

Kultuuriministeeriumis on seaduseelnõuga töötanud mitu juristi ja pidevad muudatused on teinud protsessi segaseks. Ei ole jõutud arusaamiseni, kuidas töökorraldus tulevikus paremini toimiks. Leiame, et maakonnaraamatukogude töötasutoetuse kaotamine ja tsentraliseerimise mudel ei too kaasa kulude kokkuhoidu ning suurendab bürokraatiat ja töömahtu.

Seaduse ettevalmistamise protsessis on esinenud probleeme huvirühmade kaasamisega. ELNET Konsortsium ja teadusraamatukogud on sisuliselt jäetud kõrvale, seejuures on teadusraamatukogud juba mitu korda andnud märku rektorite nõukogule, Haridusministeeriumile ja Kultuuriministeeriumile, et nad ei ole arengutega rahul. Esitatud ei ole konkreetseid tegevusplaane, rahastusmudel on ebaselge, puudub kindlus KOV-ide kohustuste osas tulevikus. Suure tõenäosusega KOVide kulud kasvavad.

Ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing on saatnud ministrile pöördumise ettepanekuga muuta reformi sisu, sest selle eesmärgid ei ole mõistlikud. Nende ettepanek on jätta alles töötasutoetus maakonnaraamatukogudele vastavalt piirkonna suurusele ja kaaluda veelkord komplekteerimise tsentraliseerimise vajalikkust, kuna pakutud mudel ei too kaasa kulude kokkuhoidu, suurendab ajakulu teaviku jõudmisel kohalikesse raamatukogudesse ja asetab teatud raamatumüüjad monopoolsesse seisundisse. Ühtlasi tuleks kaaluda ka üleriikliku logistikasüsteemi tekitamise otstarbekust.

Tartu linn teeb ettepaneku tööd rahvaraamatukogu seaduse eelnõuga jätkata. Tuleks kaaluda, millises ulatuses on mõistlik ja kuluefektiivne muuta senist toimivat rahvaraamatukogude võrgustikku. Täpsemalt tuleks sätestada riigi ja KOVide ülesannete jaotus ja mõlema poole kulud.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Kristina Pai
Direktor

Kristina Pai
736 1371 Kristina.Pai@luts.ee